

Zang

In de serie 'De mens scheidt'

Voorgangers: Willem van der Meiden (overweging) en Jos van Eijden

Inleiding op het thema

Zingen: een van de mooiste scheppingen van de mens en misschien ook wel van God (en misschien ook wel van Darwin. Want die stembanden zullen er wel niet voor niets zitten. Als we er alleen maar klanken mee konden uitstoten of er alleen maar mee konden praten, zagen ze er vast anders uit. Toen wij deze viering voorbereidden, vroegen we ons af of we veel moesten zeggen, of dat we alleen maar moesten zingen. Of we hier een soort opera, oratorium of musical moesten neerzetten. Kun je een viering vullen met alleen maar gezongen muziek? Ja, maar dan doen mensen die niets met muziek hebben niet mee. Want die zijn er. Alleen maar zingen? Ja, maar we weten niet of wat we willen ermee gezegd kan worden, want ook muziek heeft haar kaders, haar wetten, haar regels, en woorden zouden er toch wel iets aan kunnen toevoegen. Maar dan niet zo veel. We gaan vandaag dus veel zingen. Want zang is niet alleen schepsel, maar scheidt ook zelf: wat dacht u van eenstemmigheid en meerstemmigheid, van dat mooie woord saamhorigheid en van gevulde stilte? Het christendom heeft evenals tal van andere religies nooit anders gedaan dan zingen en ook in de Bijbel wordt heel wat afgezongen. God troont op de lofzangen van haar volk, staat er, en dat is een mooi beeld. Cantamus!

Gebed

Een gedicht van Jan Hanlo, Waarover zal ik zingen

Waarover zal ik zingen
over regenjassen
over het lover van geboomte
of zal ik van de liefde zingen

Waarover zal ik zingen
over vliegmachines
blinkend aluminium in de zon en blauwe lucht
of zal ik zingen over de liefde

Over auto's over steden en historie
of zal ik zingen over de liefde

Over vele vreemde dingen
over de gewone
of zal ik zingen over de liefde

Over bloemen over water
over mooie dingen of wat droevig is
of zal ik zingen over de liefde

Over tabak en vriendschap
over geur en wijn
over schepen zeilen meeuwen over ellende
over de ouderdom over de jeugd
of zal ik over de liefde zingen

Wees met ons, lieve God, wanneer we zingen over u en uw wereld, uw schepping, die wij mogen herscheppen. Bijvoorbeeld door te zingen, over de liefde?

Amen

Van de koorleider

Het Bijbelboek van de Psalmen is een rijk gevarieerde bundel met allerhande liederen. De toonzetting van Genève uit de zestiende eeuw en in navolging daarvan van Petrus Datheen zijn de oudste toonzettingen die nu nog worden gebruikt. De meeste teksten uit het Bijbelboek Psalmen zijn ooit gezongen, dat staat wel vast. Soms staan er in de aanhef van de originele teksten aanwijzingen wie de auteur is, soms aan wie ze zijn opgedragen, welke gebeurtenis de inspiratie is, soms nog aanwijzingen voor muziekinstrumenten én het bestaande lied op de wijs waarvan ze gezongen kunnen worden. Die opschriften zijn soms zeer uitgebreid. Neem bijvoorbeeld Psalm 88 vers 1 in de Nieuwe Bijbelvertaling:

Een lied, een psalm van de Korachieten. Voor de koorleider. Op de wijs van De Rietpijp. Een beurtzang, een kunstig lied van de Ezrachiet Heman. Dat u het maar weet.

De Statenvertaling vond het authentiek om de liedtitels niet te vertalen en liet het Hebreeuws staan. Op momenten dat ik me als jongetje in de kerk verveelde - en heus, dat kwam voor - kon ik me mooi én met een vroom gezicht even zoethouden met die imposante reeks onbegrijpelijke klanken: Schoschannim, Ajeleth hasschachar, Neginoth, Al-tascheth, Schusan-E'duth, Jonath Elem Rechokim en Máchalath Leánnôth. U hoort het: mysterie! De Nieuwe Bijbelvertaling heeft ze vertaald en zo kennen we dus de namen die horen bij de Bijbelse melodieën. Die liederen heetten respectievelijk De Lelies, De hinde van de dageraad, Snarenspeel, Verdelt niet, De Lelie van het Getuigenis, Een Roerloze Duif in de Verte en die van Psalm 88 De Rietpijp. Pure poëzie.

Voor Psalm 56 met de woorden

Mijn omzwervingen hebt u opgetekend,
vang mijn tranen op in uw kruik.

had ik graag eens getoonzet willen horen op de wijze van Een Roerloze Duif in de Verte.

Jammer van al dat mysterie-Hebreeuws dat verdwenen is, maar goed dat het vertaald is. Zo wordt de Opperzangmeester van de Statenvertaling nu in de NBV keurig: Koorleider. En zo komt onze eigen Jan Hulsbergen gelukkig ook in de Bijbel voor!

Gelukkig blijft het geheimzinnigste Psalmenwoord nog in de NBV in het Hebreeuws staan:

Higgajon, Sela (Psalm 9 vers 17). Naar de betekenis daarvan is het tasten, sommigen denken 'een plechtige lange stilte', anderen zoiets als da capo al fine. We weten het niet en soms is dat maar goed ook.

Vertaler en dichter Willem Barnard, die boven psalm 56 'een stille duif in de verte' zet, legt uit dat

we die titel niet ornithologisch, dus niet vogelkundig, maar theologisch moeten opvatten. Het gaat om de duif, Jona in het Hebreeuws, de heraut van de herschepping na de zondvloed, en zo is de duif de stille gestalte in de verte die in het marktgeschreeuw van de Babylonische ballingschap het volk Israel herinnert aan de belofte van terugkeer naar het beloofde land. De schepping van de mens, een loflied, zing je op de wijs van een lied dat doet denken aan de herschepping van de aarde. Dan zing je zo'n Psalm toch anders.

Lezing: Exodus 15: 1-21

Overweging

Mozes zingt een lied, een lang lied voor de Heer, de Ene, die hen door het doodswater van de Rietzee heeft heengeleid naar het land daarachter, dat de doorgang opent naar het land van belofte. Het lied klinkt bij de aanvang van de Veertigjarentijd van het volk Israel. Het getal 'veertig' duidt in de Bijbel op een tijd van loutering, van overgang, van bezinning, van voorbereiding. De veertig dagen die Jezus in de woestijn doorbracht na zijn doop en vóór zijn levensweg waren dagen van beproeving, van vasten en standvastigheid. Zo herhalen wij het in de liturgische taal van onze kerken in onze veertigdagentijd. Aan het eind van de doortocht door de dood zingt Mozes een loflied. Hij kijkt achterom en ziet wat door de hand van de Ene is aangericht onder de legers van Farao. De volkeren zullen sidderen om wat hier gebeurd is. En de Ene zal zijn volk brengen naar de berg die zijn domein is, daar zal zij hen planten, in zijn heiligdom, het heiligdom door haar gebouwd. Dat zingt Mozes en zijn zus Mirjam pakt haar tamboerijn, zij zingt haar kleine broertje na, die had gezongen: 'Ik zing voor de Heer' en Mirjam zet de gemeentezang in: 'Zingt dan voor de Heer, zijn macht en majesteit is groot! Paarden en ruiters wierp hij in de zee.' Een beurtzang, voor de koorleider, op de wijze van De dorre vlakten der woestijnen... Higgajon sela. Het is een wonder boven wonder. Zo vertelt de Vlaamse godsdienstdocente Chantal Leterme het in een kort verhaaltje:

Iemand zat op een bank in het park de Bijbel te lezen.

Hij was zo enthousiast, dat hij regelmatig riep: 'Halleluja, loof de Heer.'

Een Bijbelgeleerde kwam voorbij en vroeg wat hij las.

'Het boek Exodus. Dat gaat over Mozes die met het volk Israel uit Egypte trok.

Ik lees juist dat God de zee gesplitst heeft zodat het joodse volk erdoorheen kon gaan.'

De geleerde zei hierop: 'Weet je dan niet dat er op die plek hooguit 10 cm water stond.'

De man bleef teleurgesteld achter op zijn bank. Na een tijd besloot hij om toch verder te lezen.

Even later weerklonk: 'Halleluja, loof de Heer.' De geleerde hoorde het nog net, keerde terug en

zei: 'Ik heb je toch zojuist uitgelegd wat er toen gebeurde? Ben je dat dan nu al vergeten?'

De man schudde zijn hoofd en zei: 'Integendeel, ik ben heel blij met uw uitleg. Het is toch fantastisch! Maar 10 cm water en daarin komt een heel leger om.'

Het is mooi dat er in de Bijbel zoveel gezongen wordt, wanneer er aanleiding is voor vreugde, maar ook voor verdriet. Grote woorden, zware woorden soms, indringende poëzie wordt getoonzet om ze te kunnen vermenigvuldigen, om anderen bij deze woorden te betrekken door ze

samen te zingen. In dit hoofdstuk van Exodus lezen we een stukje bevrijdingsliturgie: het uitvoerige recitatief van de aanvoerder: de man die zijn God gehoorzaamde en met zijn staf het water van de zee spleet doet de chant. Zijn oudere zus Mirjam, die haar God gehoorzaamde en haar babybroertje bevrijdde door hem te laten vinden door de prinses, deze Mirjam pakt instrumenten en zingt nadat Mozes klaar is de eerste regels als een refrein, als gemeentezang: Zing voor de Heer, zijn macht en majesteit zijn groot. Paarden en ruiters wierp hij in zee. Ik zing, zegt Mozes. Wij zingen, zegt Mirjam.

Zo zingen in de Bijbel Mozes, Debora, Hanna en koning David hun liederen: overwinningsliederen, lofliederen en klaagliederen: 'hoe zijn de helden gevallen!' Zo zingen de geliefden van het Hooglied, het lied der liederen, hun hoogste lied van liefde, verlangen en gemis. Zo zingt het volk Israel zijn klaagliederen in de ballingschap. En zo zingen Paulus en Silas in de gevangenis van Filippi hun psalmen in de nacht met een heuse aardbeving tot gevolg. De Psalmen, een heel boek met liederen is ons overgeleverd, want waar geloofd wordt, maar ook waar getwijfeld wordt of gewanhoopt, daar wordt gezongen.

Velen onder u zullen de helende kracht van muziek kennen en de weldadige uitwerking van zingen en samen zingen. Muziek is een taal die mensen kan helpen om te genezen. Popzangeres Sanne Hans heeft haar leven lang gestotterd, maar ze stottert nooit als ze zingt, vertelde ze eens. Muziek is ook een taal die mensen kan helpen om zich met elkaar te verbinden. Soms ook daar waar woorden tekortschieten. Zing dan, prijs de Heer, halleluja!

Amen